

odudaraju od cjeline o filozofiji Kanta i Fichtea.

Nadamo se da je ovim prikazom po-koji čitatelj potaknut posegnuti za ovim djelom koje otvara prozore u njemačku filozofiju 18. i 19. stoljeća, nešto drukčiju nego kakvom je prikazuju opće povijesti filozofije.

Ivan Macan

I. Koprak (ur.), *Zasluži li radnik pravednu plaću? etička — religijska — politička promišljanja*, Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove, Biblioteka Munus, knjiga 5, Zagreb, 2012., 248 str.

Pitanje sadržano u naslovu ovoga djela može zvučati trivijalno. Tradicionalno, pravednost se definira kao *dati svakomu što zaslužuje*. Prema takvome shvaćanju, odgovor na pitanje »Zasluži li radnik plaću kakvu zaslužuje?« očit je. Međutim, takvu trivijalnost radovi sadržani u ovoj knjizi izbjegavaju pa je naslov indikativan za njezinu svrhu: ispitati temeljne pojmove i odnose poslovne etike te istražiti područja preklapanja sa socijalnim, religijskim i društvenim domenama.

Zbornik *Zasluži li radnik pravednu plaću?* okuplja članke izložene na istoimenome znanstvenom skupu u siječnju 2012. godine. On je ujedno i peta knjiga niza *munus* koji prati temeljnu misao znanstvenoga projekta »Poslovna etika i religijska kultura« Filozofskoga fakulteta Družbe Isusove odnosno Centra za poslovnu etiku. Djelo, riječima urednika, »...želi pripomoći rasvjetljenju ovoga važnog socijalno–etičkog problema današnjice.« Okuplja trinaest članaka raznih autora.

Prvi članak, »Što je pravedna plaća? Razmišljanja o jednom etičko–socijalnom pitanju« (str. 11–26), autora Ivana Kopraka, promišlja o pojmovima »pre-

karijata« — nove društvene klase koju karakterizira nesigurno radno mjesto te nesigurna i niska plaća, zatim linearnoga i rezidualnoga dohotka i plaće kao »akumulata ljudskog rada koji čovjek zaslužuje i kojim slobodno raspolaže« (str. 12). Donosi pregled mišljenja filozofa o temi plaće, osvjetljuje pitanje s gledišta etike i katoličkoga socijalnog nauka (napose enciklika poput »*Rerum novarum*«, »*Quadragesimo anno*«, »*Laborem exercens*«, te »*Mater et Magistra*«). Autor zaključuje kako je važno da plaća bude i socijalna, a ne samo ekonomska kategorija, imajući osobito u vidu tzv. »obiteljsku plaću«.

»Rad kao viša čovjekova dimenzija« (str. 27–56) drugi je članak čiji autor Ivica Mihaljević razmatra rad prvo s filozofsko–lingvističkim pristupom te pokušava dijakronijski odrediti odnos čovjek–rad pod specifičnim kontekstualnim vidicima. Zatim ga promatra s antropološkoga gledišta, shvaćajući ga kao dostignuće čovjekova nadilaženja ostalih bića. Biblijska perspektiva otkriva čovjeka kao Božjega kreativnog suradnika, dok etički kut gledanja stavlja pred čovjeka imperativ odgovornosti. Autor također razmišlja o fenomenu odmora i slobodne nedjelje: »...odmor [...] nije toliko u inferiornom stvaralačkom smislu s obzirom na rad, jer i za vrijeme njega rasla je današnja civilizacija i učinjeni su jači odbljesci nego u primarnom radu.« (str. 56).

Maja Žitinski autorica je trećega članka: »Etičko vrednovanje cijene rada« (str. 57–74). Njezinim riječima, »Ovaj je rad kratak pregled potrage za kriterijem vrednovanja u predkapitalističkome i kapitalističkom dobu.« (str. 73). Izvodi ga pregledom motrišta socijalista i marksista, menadžmenta, egalitarne teorije i libertarijanizma. Zaključuje kako je ispravna prosudba o cijeni rada uvjetovana osobitom vrstom stava (etičkoga stava) te istražuje etičke i ne-

tičke konotacije ekonomskoga motrišta, završavajući s pozivom na preispitivanje vrijednosti moralnih argumenata u dominantnim teorijama ekonomske pravednosti.

Naslov je četvrtog rada: »Kamo je nestao čovjek? Adam Smith i *Teorija moralnih osjećaja*« (str. 75–84) autorice Marijane Kolednjak. U njemu autorica razlikuje dva različita izvora postanka ekonomske znanosti: etiku i znanost o upravljanju. Obraduje, imajući na umu njegov stav u pogledu prvoga izvora, djelo Adama Smitha iz 1759. godine *Teorija moralnih osjećaja*. Iznosi kako »otac moderne ekonomije nije vjerovao da je idealna racionalnost lišena emocija. On je, zapravo, veći dio svoje karijere posvetio razradbi teorije emocionalne racionalnosti jer je vjerovao kako je vodstvo određenih emocija ključan sastojak javne racionalnosti« (str. 83).

Dafne Vidanec nudi svoje misli u sljedećem članku: »'Politika' izrabljivačkoga rada — mehanizam ekonomske (pre)moći — teologijsko, filozofsko i socijalno–etičko promišljanje« (str. 85–103). Ocertava Starim zavjetom nadahnutu teologiju rada, prisposobljuje muku u radu kao posljedicu grijeha iz izvještaja o padu Foucaultovoj koncepciji mehanizama moći te postavlja pitanje kršenja prava djece s obzirom na rad kao zlorabu moći. Cjelokupni problem kršenja ljudskih prava, naglašava, nalazi se u nedostatku poznavanja vrijednosne supstancije dobra.

»Velika ili pravedna plaća — svetopisamski vidici« (str. 105–122) Nike Bilića šesti je članak zbornika. Autor ističe korjenit zahtjev (konačne) plaće te opisuje plastičnost svetopisamskoga realizma u pogledu problema plaće — obveze, zakoni, poremećaji i zlorabe koje se tiču sasvim konkretnih situacija. Rad teži plodnosti, a plodnost je zamjena povezanošću s *trsom* — što se

može uzeti kao novozavjetna smjernica glede pitanja u naslovu knjige.

Davorka Topić–Stipić i Ivana Primorac–Bilaver autorice su članka »Nepravedna naknada radniku i njezine posljedice u društvu« (str. 123–144). Prema njemu, rad kao »svrsishodna i svjesno organizirana čovjekova djelatnost usmjerena prema postizanju određenih rezultata koji mogu zadovoljiti osobne i zajedničke potrebe« (str. 123) teži pravednoj naknadi (dostatnoj za uzdržavanje). Nametanje »hoćeš–nećeš« ugovora krši dostojanstvo ljudskoga rada. Autorice navode konkretne posljedice ove dugotrajne nepravde po obitelj i ženu te govore o širenju korupcije. Nepravda je takve vrste, zaključuju, »okidač« za mnogo dublje i veće probleme u društvu.

Osmi članak potpisuje Josip Berdica: »Pravo na pravednu plaću između pravednosti i deficita zakona« (str. 145–168). U njemu nastoji pokazati da se ustavno i zakonsko uređenje po pitanju pravednosti u radu ne može riješiti bez uzimanja u obzir konkretne političke povijest i kulture. Stoga, »Da bi neko demokratsko društvo bilo stabilno, ono mora jamčiti pravičnu jednakost mogućnosti, naročito u odgoju, obrazovanju i radu.« (str. 167).

Tihana Tarandek–Dalović i Marijan Galović doprinijeli su radom pod naslovom »Pravedna plaća za poljoprivrednika« (str. 169–187). U njemu, oslanjajući se na analizu problematike proizvodnje hrane, predlažu alternativne sustave zastarjelomu proizvodnom sustavu kao što je ekološka poljoprivreda. »*Fair trade* sustavi, lokalno tržište i *last minute markets* samo su neki u nizu vrlo inteligentnih i kreativnih sustava kojima je poljoprivredniku omogućen pristup pravednoj prodaji, ali i pravednoj naknadi.« (str. 187).

»Korporacijska društvena neodgovornost zaposlenika« (str. 189–201) na-

slov je članka kojeg su autori Antonija Jergovski, Borna Jalšenjak i Kristijan Krkač. Polazeći od primjera Grčke i tamošnjih propusta u gospodarstvu i poslovanju, navode tri faktora neodgovornoga ponašanja zaposlenika: (1) pružena prilika, (2) tzv. *know-how*, (3) dovoljna motivacija. Raspravljaju o uvjetima koji su doveli do široko rasprostranjenoga neprofesionalizma i o slučajevima njegova pojavka (koje uzrokuje, primjerice, tvrtka) te sažeto pregledavaju najčešće izlike za neprofesionalizam.

Josip Milić autor je jedanaestoga članka: »Kako do pravednije države« (str. 203–207). Na temelju kratkoga povijesnog i filozofskog presjeka, zaključuje kako put u pravedniju državu pripravlja pravednija raspodjela javnih sredstava te s tim povezano ograničenje moći i samovolje političkih kasta.

Temu »Novi feminizam i kulturna promocija žene majke–radnice« (str. 209–230) obrađuje Marijo Volarević. »Iako su žene danas u pravnome smislu izjednačene s muškarcima, vidljivo je da ih i dalje diskriminiraju različite društvene strukture. Još uvijek se osjeća velik raskorak između posjedovanja prava i njihovoga ostvarenja. Taj je raskorak naročito vidljiv u poslovnome svijetu« (str. 228). Kako bi se nadvladali problemi vezani uz dualni identitet žene kao majke i radnice, predlaže »društvo služenja« naspram današnjemu funkcionalno–profitnom društvu.

Posljednji rad u zborniku naslovljen je »Vrline volontera. Radnik bez svrhe, slobode, vrline, motivacije i dobre volje« (str. 231–248) autorice Anite Calvert. Analizirajući rezultate statističkih ispitivanja o volontiranju te osvrćući se na vrline i ideal radnika, Calvert piše kako »...svrhovitost rada ne uključuje nužno u definicijskoj jednadžbi čimbenik novčane naknade. Novac je simbol vrijednosti i kao takav u ulozi je pred-

stavnika predmeta koji svoju vrijednost već sadržavaju u sebi.« (str. 247). Svrha je rada, tako, ostvarivanje općega dobra i autentičan čovjekov razvoj.

Ovaj je zbornik, po temi i sadržaju, značajan doprinos uvijek (posebno u današnje vrijeme krize) važnomu pitanju, i to u njegovoj etičkoj, religijskoj i političkoj dimenziji.

Hrvoje Juko

Ivanka Kotnik, Jadranka Zdeličan, Gordana Špoljar, Silvija Brkić (ur.), *Palijativna skrb. Priručnik za volontere u hospicijskim kućnim posjetima*, Hrvatska udruga prijatelja hospicija, Zagreb, 2011., 134 str.

Knjiga pod naslovom *Palijativna skrb* napisana je s namjerom da bude priručnik za volontere u hospicijskim kućnim posjetima. Priručnik ima 135 stranica teksta, ilustracija i fotografija, a izdaje ga Hrvatska udruga prijatelja hospicija. Uredništvo ovoga vrijednog i našem društvu veoma potrebnog priručnika čine Ivanka Kotnik, Jadranka Zdeličan, Gordana Špoljar i Silvija Brkić.

Predsjednica HUPH–a, Ivanka Kotnik, u uvodnome tekstu »Povijest hospicija/palijativne skrbi s osvrtom na Hrvatsku« jasno i uvjerljivo daje na znanje da je palijativna skrb »poseban, holistički pristup bolesnicima s uznapredovalom kroničnom bolesti i lošom životnom prognozom i njihovim obiteljima, koji provodi interdisciplinarni i multiprofesionalan tim, a cilj im je poboljšati kvalitetu preostalog dijela života terminalnog bolesnika i njegove obitelji, rješavajući neugodne simptome koje bolesnik osjeća...« (5). U istome uvodnom tekstu doznajemo da je hospicij posebna zgrada u kojoj se »primaju terminalni bolesnici koji ovdje i umiru okruženi brigom specijalno educiranog palijativnog kadra (liječnici, medicin-